

Rolnummer 5952
Arrest nr. 87/2015 van 11 juni 2015

ARREST

In zake : de prejudiciële vraag over artikel 488*bis*, *h*), § 2, van het Burgerlijk Wetboek, in samenhang gelezen met artikel 488*bis*, *b*), § 6, van hetzelfde Wetboek, gesteld door het Hof van Cassatie.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters J. Spreutels en A. Alen, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier F. Meersschaut, onder voorzitterschap van voorzitter J. Spreutels,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging*

Bij arrest van 13 juni 2014 in zake Olga Xanthopoulo tegen Luc de Vogelaere en anderen, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 2 juli 2014, heeft het Hof van Cassatie de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 488*bis*, h), § 2, inzonderheid het zesde lid, Burgerlijk Wetboek, in samenhang met artikel 488*bis*, b), § 6, de artikelen 10 en 11 Grondwet, indien het in die zin moet worden geïnterpreteerd dat de niet-overlegging van een omstandige geneeskundige verklaring gevoegd bij het verzoekschrift of, in spoedeisende gevallen, overgelegd binnen acht dagen na het verzoek van de vrederechter, de niet-ontvankelijkheid tot gevolg heeft van de vordering die ertoe strekt de beschermde persoon te machtigen over zijn goederen te beschikken bij schenking onder levenden of bij een uiterste wilsbeschikking en niet kan worden gedekt door een geneeskundig deskundigenonderzoek dat door de vrederechter wordt bevolen, doordat twee verschillende toestanden, te weten, enerzijds, de vordering die ertoe strekt een meerderjarige onder voorlopige bewindvoering te plaatsen en, anderzijds, de vordering die ertoe strekt een persoon aan wie een voorlopige bewindvoerder is toegevoegd te machtigen over zijn goederen te beschikken bij schenking onder levenden of bij een uiterste wilsbeschikking, door die artikelen op identieke wijze worden behandeld ? ».

Memories en memories van antwoord zijn ingediend door :

- Olga Xanthopoulo, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. A.- C. Van Gysel, advocaat bij de balie te Brussel;

- de Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. S. Depré en Mr. E. de Lophem, advocaten bij de balie te Brussel.

Bij beschikking van 25 maart 2015 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers J.-P. Snappe en L. Lavrysen te hebben gehoord, beslist dat de zaak in staat van wijzen is, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 22 april 2015 en de zaak in beraad zal worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, is de zaak op 22 april 2015 in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

Bij het Hof van Cassatie is een voorziening ingesteld tegen een vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Nijvel, zitting houdende in hoger beroep.

Dat vonnis verklaarde een verzoekschrift tot machtiging om te testen, waarom is verzocht door een persoon wiens goederen het voorwerp uitmaakten van de bescherming van het voorlopig bewind, onontvankelijk om de reden dat het niet vergezeld was van een geneeskundige verklaring die ten hoogste vijftien dagen oud is.

Na verscheidene middelen te hebben verworpen, stelt het Hof van Cassatie aan het Hof, in de hierboven weergegeven bewoordingen, een vraag over de bestaanbaarheid van die vereiste met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

III. *In rechte*

- A -

Standpunt van de eisende partij voor het Hof van Cassatie

A.1. Het in het geding zijnde artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek kan, volgens de eisende partij voor het Hof van Cassatie, het voorwerp uitmaken van twee interpretaties. Volgens een eerste interpretatie dient een geneeskundige verklaring te worden gevoegd bij het verzoekschrift dat ertoe strekt de machtiging om te testen te verkrijgen, maar de niet-overlegging van een verklaring kan, zonder niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift, worden ondervangen door een door de vrederechter bevolen medisch deskundigenonderzoek. In die interpretatie schendt de in het geding zijnde bepaling de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet.

Daarentegen is een tweede interpretatie mogelijk. De in het geding zijnde bepaling laat niet toe dat de niet-overlegging van de verklaring, die in alle gevallen de niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift met zich meebrengt, wordt ondervangen.

Die tweede interpretatie schendt, naar de mening van de eisende partij, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Hoewel de verplichting om een geneeskundige verklaring bij te voegen noodzakelijk is wanneer het gaat om de aanvraag van een derde om een persoon onder voorlopig bewind te doen plaatsen, aangezien dat statuut een meerderjarige persoon zijn gemeenrechtelijke bekwaamheid ontnemt, is diezelfde verplichting immers niet langer verantwoord met betrekking tot de procedure die in de in het geding zijnde bepaling wordt beoogd. Alleen de beschermde persoon zelf kan immers het verzoek indienen dat ertoe strekt ertoe te worden gemachtigd bij testament te beschikken.

Aangezien de gerechtelijke procedures met betrekking tot de rechtsbekwaamheid de burgerrechten van de persoon raken, dienen daarbij de waarborgen van een eerlijk proces in acht te worden genomen (artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens). Bijgevolg kan een onbekwaam verklaarde persoon te dezen in geen geval de toegang tot een rechter worden geweigerd door de vereiste van de voorafgaande overlegging van een geneeskundige verklaring.

De eisende partij voor het Hof van Cassatie herinnert vervolgens eraan dat de in het geding zijnde bepaling het voorwerp heeft uitgemaakt van talrijke kritieken in de rechtsleer, waarin in essentie wordt opgemerkt dat, hoewel men gezond van geest dient te zijn op het ogenblik dat men een testament opstelt (aangezien de toestand van krankzinnigheid een grond van nietigheid van het testament is waarin is voorzien bij artikel 901 van het Burgerlijk Wetboek), niets daarentegen het mogelijk maakt ervan uit te gaan dat een met tussenpozen optredende toestand van krankzinnigheid de kwaliteit van de instemming van de persoon die aan die toestand lijdt, kan doen vermoeden. Aan de persoon die de vordering tot nietigheid instelt, is het dat het toekomt de toestand van krankzinnigheid te bewijzen en niet omgekeerd, zoals volgt uit de in het geding zijnde bepaling.

Standpunt van de Ministerraad

A.2.1. De Ministerraad merkt allereerst op dat de in het geding zijnde bepaling is opgeheven bij de wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, die in werking is getreden op 1 september 2014 ingevolge artikel 22 van de wet van 12 mei 2014 houdende wijziging en coördinatie van diverse wetten inzake Justitie (II).

A.2.2. Hoewel het juist is dat de situaties die het Hof van Cassatie vergelijkt, wel degelijk verschillend zijn, identificeert het verwijzende rechtscollege daarentegen geen objectief verschillende categorieën van personen die zouden kunnen worden vergeleken.

A.2.3. Wat de identieke behandeling van verschillende situaties betreft, is de Ministerraad van mening dat zij naar behoren verantwoord en evenredig is. De vereiste opgelegd bij de in het geding zijnde bepaling moet als dusdanig worden onderzocht, zelfs indien zij wordt opgelegd naar analogie met dezelfde vereiste met betrekking tot de aanvraag tot plaatsing onder voorlopig bewind.

De vereiste van de indiening van een omstandige en recente geneeskundige verklaring biedt de vrederechter de mogelijkheid snel te bepalen of het verzoek van de onder voorlopig bewind geplaatste persoon om bij testament over zijn goederen te beschikken dient te worden ingewilligd. Zo is de verzoeker niet verplicht het resultaat af te wachten van een medisch deskundigenonderzoek dat langzamer en moeizamer uit te voeren is. Bovendien blijft de getoetste regel evenredig. Immers, zelfs indien een grond van niet-ontvankelijkheid, zoals te dezen het geval is, niet kan worden gedekt (in tegenstelling met de grond van nietigheid), is die sanctie in gerechtelijk recht niet onlogisch. Indien het verzoekschrift niet-ontvankelijk is verklaard, omdat het niet is ingediend vergezeld van een geneeskundige verklaring, belet niets de verzoeker bovendien er een nieuw in te dienen, waarbij de opgelegde vereiste in acht wordt genomen.

A.2.4. In zijn memorie van antwoord betoogt de Ministerraad dat de in het geding zijnde bepaling het recht op toegang tot een rechtbank zoals het is gewaarborgd bij artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens geenszins beperkt.

De verzoenende interpretatie die de eisende partij voor het Hof van Cassatie voorstelt, zou ertoe leiden de niet-ontvankelijkheid te kunnen dekken zoals artikel 867 van het Gerechtelijk Wetboek dat toestaat voor een nietigheid. Dat zou dan veronderstellen dat een medisch deskundigenonderzoek plaatsheeft, hetgeen voor die partij geen snellere oplossing zou zijn dan haar aanvraag opnieuw in te dienen, waarbij zij ditmaal de opgelegde voorwaarden in acht neemt.

Ten aanzien van het door de eisende partij naar voren gebrachte argument volgens hetwelk de persoon die aan het medisch deskundigenonderzoek had moeten worden onderworpen, thans overleden is, herinnert de Ministerraad eraan dat het Hof uitspraak doet overeenkomstig het recht en niet ten aanzien van de feitelijke elementen van een zaak.

- B -

B.1.1. Artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek, zoals het werd ingevoegd bij artikel 8 van de wet van 3 mei 2003 « tot wijziging van de wetgeving betreffende de bescherming van de goederen van personen die wegens hun lichaams- of geestestoestand geheel of gedeeltelijk onbekwaam zijn die te beheren » en zoals het van toepassing is op het in het geding zijnde geschil, bepaalt :

« De beschermde persoon kan slechts geldig schenken onder levenden of een uiterste wilbeschikking maken na machtiging, op zijn verzoek, door de vrederechter. De vrederechter oordeelt over de wilsgeschiktheid van de beschermde persoon.

De vrederechter mag de machtiging om te schenken weigeren indien de beschermde persoon of zijn onderhoudsgerechtigden door de schenking behoeftig dreigen te worden.

De bepalingen van de artikelen 1026 tot 1034 van het Gerechtelijk Wetboek zijn van toepassing. In afwijking van artikel 1026, 5°, van hetzelfde Wetboek, volstaat de handtekening van de verzoeker.

De vrederechter kan een geneesheer-deskundige aanstellen die advies moet uitbrengen over de gezondheidstoestand van de te beschermen persoon.

De vrederechter wint alle dienstige inlichtingen in en kan eenieder die hij geschikt acht om hem in te lichten, oproepen bij gerechtsbrief om door hem in raadkamer te worden gehoord. Hij roept in ieder geval de voorlopige bewindvoerder op in geval van schenking.

De procedure van artikel 488*bis*, b), § 6, is van overeenkomstige toepassing ».

B.1.2. Artikel 488*bis*, b), § 6, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« Op straffe van niet-ontvankelijkheid wordt, behoudens in spoedeisende gevallen, een omstandige geneeskundige verklaring bij het verzoekschrift gevoegd, die ten hoogste vijftien dagen oud is, en de gezondheidstoestand van de te beschermen persoon beschrijft.

De verklaring vermeldt of de te beschermen persoon zich kan verplaatsen, en in het bevestigend geval, of zulks gelet op zijn toestand, aangewezen is. Tevens vermeldt deze verklaring of de te beschermen persoon nog kennis kan nemen van de rekenschap van het beheer.

Deze geneeskundige verklaring mag niet worden opgesteld door een geneesheer die een bloed- of aanverwant is van de te beschermen persoon of van de verzoeker, of op enigerlei wijze verbonden is aan de instelling waar de te beschermen persoon zich bevindt.

Indien er om redenen van dringendheid geen geneeskundige verklaring bij het verzoekschrift is gevoegd, gaat de vrederechter na of het aangevoerde motief van dringendheid gerechtvaardigd is.

In bevestigend geval, vraagt de vrederechter binnen acht dagen na de datum waarop het verzoekschrift is ontvangen dat de verzoeker een omstandige geneeskundige verklaring bezorgt, die voldoet aan de vereisten bepaald in het eerste tot derde lid ».

B.2. Het Hof wordt verzocht uitspraak te doen over de bestaanbaarheid, met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, van artikel 488*bis*, h), § 2, zesde lid. In de interpretatie volgens welke, naar analogie met de procedure die ertoe strekt een voorlopige bewindvoerder toe te voegen aan de te beschermen persoon, waarin is voorzien bij artikel 488*bis*, b), § 6, waarnaar dat lid verwijst, op straffe van niet-ontvankelijkheid een omstandige geneeskundige verklaring die ten hoogste vijftien dagen oud is, bij het verzoekschrift moet worden gevoegd, zonder dat een dekking door een door de vrederechter bevolen medisch deskundigenonderzoek mogelijk is, zou de in het geding zijnde bepaling immers twee

verschillende situaties, namelijk de vordering die ertoe strekt een persoon onder voorlopig bewind te doen plaatsen, enerzijds, en de vordering die ertoe strekt dat een beschermde persoon aan wie een voorlopige bewindvoerder is toegevoegd, ertoe wordt gemachtigd over zijn goederen te beschikken bij schenking onder levenden of bij testament, anderzijds, gelijk behandelen.

B.3. Bij zijn arrest nr. 112/2010 van 14 oktober 2010 heeft het Hof, in antwoord op een prejudiciële vraag die betrekking had op dezelfde bepaling in zoverre zij van toepassing is op het testament, geoordeeld :

« B.6.1. De in de in het geding zijnde bepaling beoogde beschermde persoon is een meerderjarige ‘ die, wegens zijn gezondheidstoestand ’ wordt beschouwd als ‘ geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn goederen te beheren ’ (artikel 488*bis*, *a*), van het Burgerlijk Wetboek) en die met het oog op de bescherming daarvan over een voorlopige bewindvoerder beschikt die tot taak heeft ‘ de goederen van de beschermde persoon als een goed huisvader te beheren of de beschermde persoon in dat beheer bij te staan ’ (artikel 488*bis*, *f*), § 1, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek).

Een testament is een akte waarbij een persoon om niet over zijn goederen beschikt (artikel 893 van het Burgerlijk Wetboek). Het gaat om een ‘ akte waarbij de erflater, voor de tijd dat hij niet meer in leven zal zijn, over het geheel of een deel van zijn goederen beschikt, en die hij kan herroepen ’ (artikel 895 van het Burgerlijk Wetboek).

De in het geding zijnde bepaling, die tot doel heeft een persoon die zich in een zwakke positie bevindt te beschermen, beoogt een doelstelling van algemeen belang.

B.6.2. De in het geding zijnde bepaling verbiedt de erin beoogde personen niet over hun goederen te beschikken bij testament, maar zij maakt de geldigheid van die akte afhankelijk van het verkrijgen van een voorafgaande machtiging van de vrederechter.

De aanvraag tot machtiging wordt neergelegd of toegezonden aan de griffie in de vorm van een eenzijdig verzoekschrift dat niet moet worden ondertekend door een advocaat (artikel 488*bis*, *h*), § 2, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek in combinatie met artikel 1027 van het Gerechtelijk Wetboek). De machtigingsprocedure is niet openbaar (artikel 488*bis*, *h*), § 2, derde lid, eerste zin, van het Burgerlijk Wetboek in combinatie met de artikelen 1028 en 1029, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek; artikel 488*bis*, *h*), § 2, vijfde lid, eerste zin, van het Burgerlijk Wetboek) en de machtigingsbeschikking is in principe uitvoerbaar bij voorraad (artikel 1029, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De vrederechter kan de machtiging om te testeren enkel weigeren indien de beschermde persoon niet over de vereiste ‘ wilsgeschiktheid ’ beschikt, dit wil zeggen een ‘ geschiktheid om een geldige rechtswil [...] te vormen, te beoordelen in het licht van de geestvermogens ’ (*Parl. St.*, Senaat, 2002-2003, nr. 2-1087/6, p. 11).

Hij doet uitspraak op grond van een recente ‘omstandige geneeskundige verklaring’, opgesteld door een onafhankelijke geneesheer, en die moet worden voorgelegd door de beschermde persoon die de machtiging vraagt om te testen (artikel 488*bis*, *h*), § 2, zesde lid, in combinatie met artikel 488*bis*, *b*), § 6, van het Burgerlijk Wetboek) en na alle dienstige inlichtingen te hebben ingewonnen (artikel 488*bis*, *h*), § 2, vijfde lid, van het Burgerlijk Wetboek). Hij kan bovendien het advies vragen van een geneesheer-deskundige over de gezondheidstoestand van de beschermde persoon en al diegenen horen die, volgens hem, hem kunnen inlichten (artikel 488*bis*, *h*), § 2, vierde en vijfde lid, van het Burgerlijk Wetboek).

B.6.3. Voor het overige dient, ten aanzien van de vereiste van een voorafgaande machtiging van de vrederechter voor de beschikkingen bij testament van de onder het stelsel van het voorlopig bewind geplaatste personen, geen onderscheid te worden gemaakt naargelang de beschermde persoon gedeeltelijk of geheel niet in staat zou zijn zijn goederen te beheren, daar de voorafgaande machtiging van de rechter precies tot doel heeft na te gaan en vast te stellen of de beschermde persoon in staat is bij testament over zijn goederen te beschikken.

B.7. Bijgevolg staat de in het geding zijnde maatregel in een redelijk verband van evenredigheid tot de nagestreefde doelstelling en voert hij geen onverantwoord verschil in behandeling in ».

B.4. In het voormelde arrest heeft het Hof zich niet uitgesproken over de bestaanbaarheid van de in het geding zijnde bepaling met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre zij de ontvankelijkheid van de bij de vrederechter ingediende aanvraag tot machtiging om te testen afhankelijk maakt van de overlegging van een geneeskundige verklaring. Op dat punt is het dat aan het Hof een vraag wordt gesteld in zoverre, volgens de interpretatie van de verwijzende rechter, de in het geding zijnde bepaling, zonder verantwoording ten aanzien van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, twee verschillende situaties gelijk zou behandelen, zoals in B.2 is vermeld.

B.5.1. Ook al zijn, zoals het Hof in het voormelde arrest heeft geoordeeld, de keuze van de wetgever om de beschermde persoon aan de voorafgaande machtiging van de vrederechter te onderwerpen wanneer hij bij testament over zijn goederen wenst te beschikken, en de regel volgens welke de vrederechter de machtiging om te testen kan weigeren aan een persoon die niet over de vereiste wil beschikt, redelijk verantwoord, toch heeft de in het geding zijnde bepaling, door zonder meer te verwijzen naar de procedure waarin is voorzien voor de vordering tot aanwijzing van een voorlopige bewindvoerder, tot gevolg van de overlegging van een geneeskundige verklaring op het ogenblik van de indiening van de aanvraag tot machtiging om te testen, een voorwaarde te maken voor de ontvankelijkheid van die aanvraag.

B.5.2. In zake de procedure met betrekking tot de aanvraag tot aanwijzing van een voorlopige bewindvoerder, is het verantwoord dat, op straffe van niet-ontvankelijkheid, een geneeskundige verklaring wordt bijgevoegd. De aanvraag kan een meerderjarige persoon zijn gemeenrechtelijke bekwaamheid en het recht om zelf zijn vermogen te beheren, ontnemen zodat een dergelijke aanvraag moet zijn verantwoord om medische redenen die zijn vastgesteld nog vóór de rechter zich kan uitspreken over de grond van de aanvraag.

B.5.3. Met betrekking tot een aanvraag die wordt ingediend door de persoon zelf die wordt beschermd, daarentegen, maakt de voorwaarde van de overlegging van een geneeskundige verklaring, die is opgenomen als voorwaarde voor de ontvankelijkheid van de aan de vrederechter gevraagde machtiging, het niet mogelijk de beoogde doelstelling van bescherming te bereiken.

B.5.4. In dat verband dient in herinnering te worden gebracht dat artikel 901 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat « om een schenking onder de levenden te kunnen doen of een testament te kunnen maken, [...] men gezond van geest [moet] zijn » en dat artikel 902 van hetzelfde Wetboek bepaalt dat « alle personen kunnen beschikken en verkrijgen, hetzij bij schenking onder de levenden, hetzij bij testament, uitgezonderd degenen die de wet daartoe onbekwaam verklaart ».

Uit de in het geding zijnde bepaling volgt echter niet dat de persoon aan wie een voorlopige bewindvoerder met een algemene vertegenwoordigingsbevoegdheid is toegevoegd, in staat van volledige onbekwaamheid wordt verklaard, aangezien die bepaling precies de nadere regels voor de uitoefening van het recht om te testen organiseert.

B.5.5. Terwijl de wetgever de onder voorlopig bewind geplaatste persoon die slechts met tussenpozen door krankzinnigheid is getroffen, niet met een volledige onbekwaamheid om te testen heeft willen treffen, heeft het feit dat hij van de overlegging van een geneeskundige verklaring de voorwaarde maakt voor de ontvankelijkheid van de aanvraag tot machtiging om te testen, in werkelijkheid tot gevolg de persoon dat recht te ontzeggen wanneer hij die verklaring niet overlegt.

B.6. Bijgevolg is de in het geding zijnde bepaling niet redelijk verantwoord.

B.7. De prejudiciële vraag dient, in de daarin vermelde interpretatie van de in het geding zijnde bepaling, bevestigend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 488*bis*, *h*), § 2, zesde lid, in samenhang gelezen met artikel 488*bis*, *b*), § 6, van het Burgerlijk Wetboek, in die zin geïnterpreteerd dat de ontstentenis van overlegging van een omstandige geneeskundige verklaring gevoegd bij het verzoekschrift of, in spoedeisende gevallen, overgelegd binnen acht dagen na het verzoek van de vrederechter, leidt tot de niet-ontvankelijkheid van de vordering die ertoe strekt de beschermde persoon ertoe te horen machtigen over zijn goederen te beschikken bij schenking onder levenden of bij uiterste wilsbeschikking, en niet kan worden gedekt door een door de vrederechter bevolen medisch deskundigenonderzoek, schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Aldus gewezen in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 11 juni 2015.

De griffier,

De voorzitter,

F. Meersschaut

J. Spreutels